

Alpaidis 50^e Jaargang

1965/2014

Tijdschrift voor Heemkunde Folklore en Oudheidkunde

Nieuwsblad van de Hoegaardse Biergilde 'Die Edele Orde van den Moutstock'

Anno L nr. 195 2/2014

driemaandelijks juni, juli, augustus 2014

Afgiftekantoor 3190 Boortmeerbeek

Inhoud

Honderd jaar geleden werd de lagere normaalschool van de zusters te Hoegaarden erkend (1914-1976), op 26 april 2014 feestelijk herdacht en hierbij hoort ook een luik over de oorlog 1914/18

(M. Dodion en W. Pedjko)

En ook dat hoort bij de Eerste Wereldoorlog te Hoegaarden: Dada en het Dadaïsme en de tijdelijke Hoegaardier Pansaers Clément

(M. Dodion en W. Pedjko)

Over Brouwen en brouwers in het werk van Dr. Jan Grauls (Hasselt 1887-Astene 1960)

(M. Dodion en W. Pedjko)

Onze slachtoffers van de eerste wereldoorlog en de medewerking aan het project Coming World Remember Me (CWRM) 1914-1918

(M. Dodion en W. Pedjko)

Honderd jaar geleden werd de lagere normaalschool van de zusters te Hoegaarden erkend (1914-1976), op 26 april 2014 feestelijk herdacht en hierbij hoort ook een luik over de oorlog 1914/18

(M. Dodion en W. Pedjko)

Onder het impuls van zuster Antoinette , algemene overste van 1908 tot 1924 en van 1933 tot 1946, kreeg het onderwijs in Mariadal er een nieuwe aan de tijd aangepaste onderwijsvorm bij. Nauwelijks was het nieuwe St.- Annagebouw ingezegend door Kardinaal Mercier in 1909 of de nieuwe overste zal te Hoegaarden starten met een Lagere Normaalschool voor de opleiding van onderwijzeressen.

**Inwijding gebouwen St.-Anne op 31 mei 1909 door kardinaal Mercier
Bestemd voor meisjes uit de hogere klasse
De Lagere Normaalschool zal vanaf 1910 mikken op de meer bescheiden klasse**

Tussen de herziening van de kloosterregel in 1910, de vervanging van de petroleumlampen door gaslampen in 1913, E.H. Van Kerckhoven die directeur wordt in 1911 en het uitbreken van de eerste wereldoorlog, bereiden de normalisten van het eerste uur zich voor op hun eindexamen. In oktober 1910 begonnen in een eerste jaar zullen zij hopelijk eind juli 1914 een officieel erkend diploma verworven hebben.

Wat deze ijverige studentinnen niet beseffen is de moeite die moeder overste zich getroost om tijdig de nieuwe opleidingsvorm erkend te krijgen.

Op 28 mei 1914 wordt de nieuwe normaalschool door de Staat erkend en definitief aangenomen bij Ministerieel Besluit van 19 juni 1914.

De eerste uitgangsexamens hebben plaats op 27 juli. Voorzitter van de jury is de Heer Laumans, kantonnaal inspecteur van Waremmes. Vier normalisten verwerven het begeerde diploma van onderwijzeres. Drie zullen intreden in de congregatie en zo effectief hun studies en hun diploma gebruiken waarvoor de zusters het bedoeld hadden. De grote impuls om met de opleiding van leerkrachten te beginnen was immers van personeel te leveren voor hun scholen! Vanaf nu moesten de toekomstige zusters-onderwijzeressen niet meer naar O.L.V. Waver voor hun opleiding. Jonge meisjes werden te Hoegaarden gevormd tot onderwijzeres in een internaat systeem, ook voor de Hoegaardse gegadigden en na het verwerven van het diploma konden zij intreden in de congregatie en zich helemaal ten dienste stellen van het opvoedingsproject van de zusters. Zo althans was de optie!

**De allereerste gediplomeerden waren met zijn vieren,
waarvan drie te Hoegaarden intraden in de congregatie**

Bertrand Irma (Sart-Dames-Avelines 12.12.1881-Hoeg. 12.08.1950), werd Zuster Stanislas
Ledou Céline

Thirion Lucie (Hanret-Eghezée 17.07.1893-Nivelles 25.09.1973), werd Zuster Marie
Madeleine

Van Niekerk Agathe (Utrecht 16.09.1878-Halle 25.05.1938), werd Zuster Cornelia

Zuster Stanislas

Zuster Cornelia

De angstige atmosfeer die over onze gewesten hangt en een paar dagen later zal losbarsten in *de grote oorlog* maakt er geen feestelijke bedoening van. De kersverse normaalschool ondergaat zoals de andere afdelingen, de nefaste gevolgen van de oorlogssituatie. Leerlingen vertrekken naar huis, het aantal kloosterroepingen neemt af, de ravitaillering is een dagelijks probleem en tot overmaat van ramp wordt in 1918 in Mariadal een Duits veldhospitaal van 1.000 bedden ingericht.

Wanneer dan eind juli de leerlingen naar huis vertrekken in dat jaar 1914 om te genieten van de zomervakantie, worden alle heerlijke dromen de kop ingedrukt door het uitbreken van de oorlog begin augustus.

Vermits niets helemaal negatief kan zijn is het enige positieve punt dat de cursussen aan de normaalschool pas hervat worden op 3 december 1914 met 33 leerlingen. In volle oorlogstijd was het op internaat plaatsen van zijn kinderen een middel om aan het ergste voedselgebrek te ontsnappen

De eindexamen van 1915 en 1916 worden afgenomen in de maand augustus maar deze relatief genormaliseerde situatie brengt maar een schijnoptimisme in deze donkere tijden.

Inderdaad, in de zomer van 1917 regelt de bezetter de examens. De Duitsers eisen dat de formule op de diploma's zodanig wordt gewijzigd dat de naam van Koning Albert er niet meer op voorkomt. En daar bovenop moet elk diploma voorzien zijn van een Duits handteken.

Kardinaal Mercier vreest dat er moeilijkheden gaan van komen wanneer de instituten weigeren daarop in te gaan. Hij laat dan ook de katholieke scholen vrij van al of niet examens te organiseren. Moeder Antoinette besluit de door de bezetter opgelegde jury niet te aanvaarden. De rechtvaardiging van deze beslissing wordt door directeur Peeters aan het bisdom bezorgd en de overste, die tevens directrice van de normaalschool was, verwittigt Brussel dat de Normaalschool van Hoegaarden geen eindexamen organiseert. De Duitse bezetter roept haar op het matje en zij krijgt een week bedenktijd. Tijdens deze week worden de examens te Hoegaarden toch afgenomen, de leerlingen naar huis gestuurd en het Ministerie ervan verwittigd dat men bij de eerste beslissing bleef. Ook in 1918 worden de eindexamens in 't geheim gehouden, maar nu onder voorzitterschap van de Heer Cornet, Secretaris op het Ministerie van Openbaar Onderwijs.

Na de oorlog worden deze examens wettelijk erkend en kregen de afgestudeerden hun officieel diploma.

Deze krachtdadige houding van de Congregatie van Hoegaarden leidde naderhand nog tot een mooie kers op de taart. Kardinaal Mercier was zelf altijd de eerste om de bezetter terecht te wijzen en om onvervaard dwars te gaan liggen, wanneer hij de Belgische godsdienstige en andere belangen van zijn gelovigen zag geschaad worden door de Duitsers. De houding van Moeder Antoinette moest hem erg aangegrepen hebben want na zijn dood bracht Vicaris Generaal Mgr. Legraive naar het klooster van Hoegaarden de **kardinaalskalot van de aartsbisschop** als beloning voor deze houding tijdens de oorlog.

In die beginperiode is de normaalschool te Hoegaarden een gesloten midden. Iedereen is verplicht intern, ook de leerlingen van Hoegaarden zelf. Het 'uniform' was verplicht en in alle internaten was de opgelegde kledij ongeveer dezelfde.

Zwarte kled, 15 centimeter onder de knie, lange zwarte wollen kousen, dito schoenen, mantel en hoedje. Is dat zogezegde uniform zeer eentonig en weinig vrolijk, het turnpakje is op zijn minst een beschrijving waard.

Het was een "zeer zedig iets". Om het Zweedse en andere turnen te beoefenen moesten de kandidaat-onderwijzeressen eerst een grote pofbroek uit stijve marineblauw serge aantrekken, model Hollandse wissel, de elastiek onder de knie verhinderde het omhoog schuiven.

Turnles in open lucht in het verplichte turnpakje van de jaren 1920

Blijkbaar was er naast het gestandaardiseerde model ook maar één maat voorhanden. Wie een beetje van de slanke en kleine kant was kon het gemakkelijk met één broekspijp doen. Maar waar bleef je dan met de andere pijp? Dus deed je maar gewoon. Het had tenminste één voordeel, wanneer de tijd voor het omkleden wat al te schaars was uitgemeten, en zo was het gewoonlijk, dan stapte je gewoon met kleed en al in dat ding. Het tweede deel van dit turnpak bestond uit een tuniek van dezelfde stijve stof. Deze werd aangetrokken boven de pofbroek en ook hier zorgden elastiekjes aan de pols ervoor dat de lange mouwen de armen angstvallig bedekt hielden. Diepe platte plooiën tenslotte zorgden ervoor dat alle lichaamsdelen er even vormloos uitzagen.

gebouw normaalschool 1925

Naderhand in de jaren dertig, droegen de normalisten een blauwe jas, maar de zwarte wollen kousen bleven.

Hoeveel leerlingen hebben niet rijtjes gestaan voor de toiletten van de stoptrein Hoegaarden-Tienen bij de "sortie" om doorschijnende zijden kousen aan te trekken.

En met de trein zijn we ook aan *de "rentrée"* beland. De meeste meisjes komen tot een stuk na de tweede wereldoorlog met de avondtrein naar Mariadal. In de winter was Hoegaarden dan volledig duister en doods. Zander, de oude knecht, wachtte hen op aan het station van Hoegaarden en dan ging het in optocht langs de Stationsstraat, de Vroente, de Kloosterstraat en de dreef naar het klooster.

Voorop liep Zander met de lantaarn, gevolgd door een heel de kwebbelende meisjesstoet. Lange tijd waren de meeste stukken van die weg niet gekasseid zodat menige schoen in de plakkerige modder bleef steken.

Het slachtoffer stond dan op een been te dansen en rond te scharrelen in het duister terwijl Zander door het verenigd meisjeskoor ter hulp werd geroepen. Zo hoorden dan meteen ook de Hoegaardiers dat de "*maskes van 't klooster*" weer binnen waren.

Na de vier gediplomeerden van 1914 volgt hieronder de verdere erelijst per jaar van verwerving van het diploma tot en met 1919

1915

Caeybergs Maria (29.11.1893)
Craninckx Marie Sylvie (20.02.1895)
Delforge Jeanne
Gilson Jeanne (Zuster Marie Désirée)
Michel Marie (Zuster Julia)
Vander Velpen Hélène (Zuster Ignace van de Sœurs du Sacré Cœur in Columbië (Hoegaarden
Van Rickstal Dymphna (Hoegaarden 15.05.1891)
Van Rickstal Jeanne (Hoegaarden 27.03.1895)

1916

De Borggraaf Marie (Zuster Geneviève)
Evrard Clémence Henriette (Hoegaarden 25.11.1896)
Libert Alix (31.08.1893)
Liesse Blanche *Jeanne* (05.02.1896)

1917

Denijs Germaine (11.10.1896)
Gaspard Léonie
Gilson Angèle (Zuster Marie Thérèse) (30.05.1897)
Masson Jeanne (04.07.1897)
Paenhuysen Jeanne
Vander Velpen Marie Elise (Zuster Francisca) (Hoegaarden)
Vanvolgom Anna (27.12.1898)

1918

Bottu Marie (Zuster Bénédicte) (25.11.1898)
Caluwaerts Marthe
Dobbeni Marguerite (Julienne ?) (13.12.1898)
Gilson Marguerite (03.05.1899)
Jannes Marie (Zuster Colette)
Libert Marie Julie
Golinard Marguerite (10.02.1898)
Schiemsky Florentina
Van der Grinten Elise (Zuster Marie Josepha)
Van Meroy Hélène (06.06.1898)
Van Oostveldt Maria
Verbeeck Jeanne
Wijns Irène (08.07.1898)

1919

Delcorde Marie (13.02.1899)

Draguet Emilie (19.09.1900)

Havaux Marie-Louise (15.09.1900)

Kestemont Elvire (18.07.1900)

L'Hermite Nelly (19.08.1899)

Masson Madeleine (07.08.1900)

Van Rossom Maria Germaine (06.07.1900)

Van Woensel Maria (12.03.1900)

*Kardinaal Mercier met Moederoverste Antoinette in 1920
Bij de viering van het eeuwfeest van de zusters te Hoegaarden*

Kalot van kardinaal Mercier door hemzelf geschonken aan de zusters van Hoegaarden en na zijn overlijden naar Mariadal gebracht in de zomer van 1926 door hulpbisschop Mgr. Legraive

Een **solideo**, **pileolus** of **Zucchetto** is een klein **zijden** hoofddeksel in de vorm van een **bolkap**. Het wordt door katholieke prelaten onder de baret of (door bisschoppen en abten) - gedurende de **liturgie** - onder de mijter op de kruin gedragen. Andere benamingen zijn **kalot** of **solideetje**. De benaming **Soli Deo** (letterlijk: *alleen voor God*) ontstond, omdat dit hoofddeksel door de bisschop enkel wordt afgenomen voor het eucharistisch gebed, waarin de consecratie plaats vindt en Gods substantiële aanwezigheid onder de mensen komt.

Het is de traditie dat katholieke prelaten hun *pileolus* als souvenir wegschenken aan katholieke seminaries. Ook de paus kan zijn *pileolus* als geschenk geven, vaak worden deze dan geruild.

Deze exemplaren worden dan vaak bewaard met een authenticiteitscertificaat, of zegel van de bisschop. Als de prelaat heilig word verklaard, dan wordt de gebruikte zucchetto een relik, na de dood van de drager. Na zijn overlijden gingen er heel wat stemmen op om kardinaal Mercier, wereldwijd gekend en geëerd, al heel vlug heilig te verklaren. Dat is dus niet gebeurd, maar doet niets af aan de waarde van de souvenir die de zusters kregen.

Met de schenking van zijn kalot aan de zusters en meer speciaal aan de algemene overste en directrice van de erkende normaalschool *Mère Antoinette*, wou de kardinaal de zusters belonen voor hun onverzettelijke en vaderlandslievende houding onder de oorlog.

Heel deze geschiedenis draait rond de normaalschool van de zusters. De zusters van Hoegaarden hadden van bij hun stichting het geven van onderwijs aan meisjes als één van hun belangrijkste bestaansredenen aanzien. Om dat te kunnen doen moesten zij beschikken over aangepaste infrastructuur, opgeleid personeel en financiële middelen.

Door internen van de begoede klasse aan te nemen in een betalend en comfortabel internaat kwam de congregatie aan de nodige geldmiddelen om ook onderwijs te geven aan de minder begoeden van Hoegaarden. Zo kon gratis lager onderwijs gegeven worden aan meisjes van het dorp en zo kon ook zondagschool gegeven worden aan moeders en opgroeiende jeugd.

De infrastructuur had de nieuwe congregatie definitief sinds 1820 verworven te Hoegaarden, waar zij zich vestigde in de gebouwen van de vroegere bogaarden, Mariadal; dit in afwachting van de definitieve erkenning van de '*Zusters van de Vereniging met het Heilig Hart*' in 1835.

Bekwame lesgeefsters in een eigen normaalschool zelf opleiden was al vóór 1900 een droom van de Hoegaardse congregatie. Het duurde tot 1910 vooraleer na weer een hernieuwde aanvraag eindelijk het licht op groen werd gezet en het aartsbisdom toelating gaf om te beginnen met een eigen opleiding onderwijzeressen. In 1912 werden de twee eerste jaren erkend en in 1914 werden de eerste diploma's uitgereikt van de erkende normaalschool van Hoegaarden. Vermits de eindexamens in uni en juli hadden plaats gehad waren de diploma's uitgereikt eind juli, nog juist voor de oorlog uitbrak. De oorlogsjaren wogen ook op het onderwijs en op de kloostergemeenschap, maar in 1917 werd het al te grof. De Duitse bezetter legde aan de normaalscholen op dat vanaf nu de diploma's, om geldig te zijn, moesten ondertekend zijn door de Duitsers!

Kardinaal Mercier die represailles vreesde liet de directies van de vrije normaalscholen de keuze om al dan niet in te gaan op dat 'bevel'.

Uittreksels uit de Kerstboodschap 1914 '*Vaderlandsliefde en Lijdzaamheid*', de herderlijke brief van kardinaal Mercier, waardoor hij de voortrekker werd van het verzet tegen de Duitse aanvaller

I. Vaderlandsliefde

'Zeer beminde broeders, vurig verlangde ik de dankbaarheid te vertolken welke ons bezielt, u en ons, die, omwille van onze ouderdom, onze maatschappelijke stand, of andere omstandigheden, uit andermans heldenmoed voordeel trekken, zonder er rechtstreeks en bepaald aan mee te doen.

Toen ik, na mijn afreis uit Rome, te Havre eerst, alwaar ik onze Belgische, Franse of Engelse gekwetsten ging groeten; later te Mechelen, te Leuven, te Antwerpen, het genoeg had de hand te drukken onzer dapperen, die een kogel in het weefsel van hun ledematen of een wonde op hun voorhoofd droegen, om de vijand bestormd of zijn aanval mee afgeslagen te hebben dan steeg vanzelf een woord van dankbaarheid jegens hen, bewogen, naar mijn lippen: 'Kloekmoedige vrienden, zei ik hun, het is voor ons, voor elk van ons, voor mij, dat gij uw leven hebt blootgesteld en dat gij lijdt. Ik voel er behoefte aan u te zeggen hoe vol eerbied ik u

erkentelijk ben, en ik mag u verzekeren dat heel het land beseft wat het u verschuldigd is.'

Want ja, onze soldaten zijn onze reders.

Een eerste maal, te Luik, hebben zij Frankrijk gered; een tweede keer, in Vlaanderen, hebben zij de optocht van de vijand naar Calais gestuit: Frankrijk en Engeland weten het, en voor hun ogen - zoals overigens heden voor heel de wereld - is België een land van helden. Nooit, in mijn leven, heb ik mij zo trots gevoeld Belg te zijn, als wanneer ik op mijn tocht door Franse spoorwegstations, tijdens mijn oponthoud te Parijs, bij mijn bezoek aan Londen, getuige was van de geestdriftige bewondering van onze bondgenoten voor de heldhaftigheid van ons leger. Onze koning staat, in ieders achting, op de hoogste sport van de zedelijke grootheid; hij alleen, gis ik, weet het niet, terwijl hij als de eenvoudigste van zijn soldaten, door de loopgraven trekt en met zijn heldere glimlach moed inboezemt aan de manschappen aan wie hij vraagt onwrikbaar vertrouwen te hebben in het vaderland.

De eerste plicht van ieder Belgisch burger is thans, beminde Broeders, dankbaar te zijn jegens ons leger.

....

Zo goed als wie ook, misschien, weet ik wat ons arm vaderland te lijden had. En niet één Belg zal, hoop ik, betwijfelen dat die beproevingen mijn gemoed als bisschop en als burger diep hebben aangedaan. 't Is mij of deze laatste vier maanden gans een eeuw duurden.

Bij duizendtallen werden onze dapperen weggemaaid; echtgenoten, moeders bewenen afwezigen die zij nooit meer zullen weerzien; de huisgezinnen sterven weg, de ellende neemt toe, de benauwdheid bij de mensen is hartbeklemmend. Te Mechelen en te Antwerpen, zag ik de bevolking van twee grote steden, door de doodsangst aangeprengeld tijdens de beschieting, welke voor de ene zes en voor de andere vier en dertig uren onophoudelijk duurde. Ik heb de diepste beproefde streken van het bisdom bezocht: Duffel, Lier, Berlaar, Koningshooikt, Mortsel, Walem, Muizen, Sinte-Catharina Waver, O.-L.-Vrouw Waver, Zemst, Weerde, Eppegem, Hofstade, Elewijt, Rijmenam, Boortmeerbeek, Wespelaar, Haacht, Werchter, Wakkerzeel, Rotselaar, Tremelo; Leuven en de onmiddellijke omgeving: Blauwput, Kessel-Lo, Boven-Lo, Linden, Herent, Tildonk, Buken, Relst; Aarschot, Wezemaal, Herselt; Diest, Schaffen, Molenstede, Rillaar, Gelrode, en wat ik daar zag aan as en puinen overtrof ver, ondanks het gruwbare waaraan ik mij verwachtte, al wat mijn inbeelding zich had kunnen voorstellen. Tot heden ontbrak mij de tijd om andere delen van mijn bisdom te bezoeken; maar ik weet dat Hakendover, Roosbeek, Boutersem, Budingen, Neerlinter; Ottignies, Mousty, Wavre; Beigem, Kapelle-op-den-Bos, Humbeek, Nieuwenrode, Liezele, Londerzeel; Heindonk, Mariekerke, Weert, Blaasveld, er al even verwoest uitzien. Veel kerken, scholen, godshuizen, gasthuizen en kloosters vielen in puin of werden ten minste buiten gebruik gesteld. Ganse dorpen zijn nagenoeg verdwenen. Te Werchter-Wakkerzeel bijvoorbeeld, blijven er van de 380 woningen, nog 30 over; te Tremelo liggen de twee derde van de gemeente neergeschoten; te Buken staan er op 100 huizen nog 20 recht; te Schaffen zijn er van de 200 huizen 189 verdwenen, en schieten er elf over. Te Leuven is één derde van de bebouwde stad verwoest; 1074 woningen gingen teniet;...

Duizenden Belgische burgers werden weggevoerd naar de gevangenen in Duitsland, naar Munsterlagen, Celle, Maagdenburg. Te Munsterlagen alleen verbleven er 3.100 gevangenen burgers. De geschiedenis zal verhalen wat zij, lichamelijk en zedelijk, op hun lange lijdensweg te verduren hadden.

Honderden onschuldigen werden neergeschoten; ik ben nog niet in het bezit van de volledige dodenlijst, maar ik weet o.a. dat er te Aarschot 91 waren en dat hun medeburgers daar, onder doodsb bedreiging, gedwongen werden er grafkuilen voor te delven. ...

....

God zal België verlossen, mijne Broeders; daar moogt gij niet aan twijfelen.

Of liever: Hij verlost het nu al. Inderdaad, ziet gij, tussen de schemeringen van de brand en de

dampen van het bloed, de bewijzen van zijn liefde niet?

Waar is de vaderlander die niet voelt dat België groter werd? Wie onder ons zou het aandurven de laatste bladzijde uit het boek van onze geschiedenis te scheuren? Wie aanschouwt er zonder trots de glorie die van ons gefolterd vaderland uitstraalt?

Terwijl onze moeder, te midden der weeën, heldenmoed baart stort zij levenskracht in het bloed van haar zonen.

Wij hadden, laten we het bekennen, een les van vaderlandsliefde nodig.

Er waren Belgen, en groot was hun getal, die hun krachten verspilden en hun tijd verbeuzelden in tot niets leidend getwist van standen en rassen en persoonlijke hartstochten.

Wanneer evenwel, op 2 augustus, een vreemde mogendheid, vertrouwend op haar macht en het gezworen woord niet in acht nemend, onze onafhankelijkheid durfde bedreigen, dan stonden alle Belgen, zonder onderscheid van gezindheid, maatschappelijke rang of afkomst, als één man recht, geschaard rond hun koning en hun regering, om aan de overweldiger te zeggen: 'Doorgaan zult ge niet.'

Eensklaps zijn we nu voorgoed ons onze vaderlandsliefde bewust. Er leeft, inderdaad, mijne Broeders, in elk van ons een gevoel dat dieper ligt dan het eigenbelang, dan de banden van het bloed of de drang der partijen: de behoefte namelijk en derhalve de wil zich voor het gemenebest op te offeren, voor datgene wat Rome 'de zaak van het volk', 'res publica', noemde: dit gevoel is de vaderlandsliefde'.

...

II Standvastige lijdzaamheid.

'Wij mogen het, zonder hovaardig te zijn, bekennen, mijne Broeders, ons klein België heeft de eerste plaats in de achting van de volkeren veroverd.

Er waren, ik weet het wel, in Italië en in Nederland namelijk, behendige lieden die zeiden: Waarom België blootgesteld aan dit overgroot verlies van rijkdommen en mensenlevens? Ware het niet voldoende geweest zich mondeling te verzetten tegen de vijandelijke aanval of, desnoods, een kanonschot te lossen aan de grens?

Maar ieder die het wel ment, zal met ons zijn en de uitvinders van die kleingeestige berekeningen ongelijk geven.

Zulke opvatting van het algemeen nut is noch voor enkelingen noch voor maatschappijen het leidsnoer van de christelijke burgerdeugd.

Artikel 7 van het verdrag te Londen getekend, op 19 april 1839, door koning Leopold, in naam van België, langs de ene kant; door de keizer van Oostenrijk, de koning van Frankrijk, de koningin van Engeland, de koning van Pruisen, de keizer van Rusland, langs de andere kant, luidt dat België een onafhankelijke en voor eeuwig onzijdige staat zal uitmaken, en dat het zal verplicht zijn dezelfde onzijdigheid tegenover al de staten in acht te nemen, zonder haar te schenden, noch te dulden dat ze geschonden wordt'.

Van hun zijde beloven de medeondertekenaars voor zichzelf en voor 'hun opvolgers, bij eed, dat zij het verdrag zullen naleven en nakomen voor al zijn bepalingen en artikelen.'

De eer van België stond hier op het spel: het hield zijn woord, en verdedigde dan ook zijn onafhankelijkheid.

De andere mogendheden hadden hun woord verpand de onzijdigheid te eerbiedigen en te beschermen: Duitsland heeft zijn eed gebroken; Engeland is er getrouw aan.

Zo staan de feiten.

Het geweten heeft soevereine rechten: het zou ons onwaardig zijn geweest als wij ons hadden verscholen achter een schijn van weerstand. Wij beklagen onze eerste geestdrift niet; wij zijn er fier op. Wij hadden, op een plechtig uur, een aangrijpende bladzijde in onze geschiedenis neer te schrijven, - en wij hebben gewild dat die bladzijde rechtzinnig zou wezen en heerlijk.

En wij zullen, zolang het zijn moet, het bewijs leveren hoe standvastig wij lijdzaam zijn. De eenvoudige mensen geven ons hier andermaal het voorbeeld. de burgers van alle standen hebben hun zonen edelmoedig geschonken aan het vaderland; maar de eenvoudige mensen vooral lijden ontberingen, koude, honger misschien. Welnu, moet ik over de gevoelens van het volk oordelen naar mijn eigen waarneming in de volkswijken van Mechelen en in de meest geteisterde gemeenten van mijn bisdom, dan vertoont het in zijn lijden een wondere wilskracht. Het wacht op de vergelding, maar het doet geen afstand van zijn recht.

....

Neemt wel in acht dat ik u niet vraag één enkele van uw vaderlandse verwachtingen prijs te geven.

Integendeel, ik houd het voor een plicht van mijn herderlijk ambt te bepalen wat u in geweten te doen staat tegenover de macht die ons land overviel en, tijdelijk, het grotendeels bezet.

Deze macht is geen wettig gezag. Bijgevolg zijt gij haar, in het innige van uw gemoed, noch achting, noch verkleefdheid, noch gehoorzaamheid verschuldigd.

Het enige wettelijke gezag in België behoort toe aan onze koning, aan zijn regering en aan de vertegenwoordigers van de natie. Dit alleen is voor ons het gezag. Dit alleen mag aanspraak maken op onze eerbied, op de genegenheid van ons hart, op onze onderhorigheid. Uit hun eigen zouden de bestuurlijke akten van de bezetter krachteloos zijn; maar de wettige overheid verleent, stilzwijgend, een soort erkenning aan de akten door het openbaar belang gerechtvaardigd; en uit deze erkenning spruit al hun gerechtelijke waarde.

Bezette provincies zijn geen veroverde provincies.

Nochtans, feitelijk verkeert het bezette gedeelte van ons land in een toestand die het eerlijk moet doorstaan. Meest al onze steden gaven zich over aan de vijand. Zij zijn in geweten verplicht de aangenomen voorwaarden van hun overgave na te komen.

Vanaf het begin van de oorlog hebben de burgerlijke overheden van het land met nadruk aan het volk aanbevolen zich van alle vijandelijkheden tegen het invallende leger te onthouden. Die aanbevelingen blijven gelden. Aan ons leger alleen - met de hulp van de dappere troepen van onze bondgenoten - is de eer en de taak opgedragen van het vaderland te verdedigen. '

Besluit

'Laat mij, zeer beminde Broeders, u andermaal opwekken tot standvastig gebed, tot boetvaardigheid, tot het bijwonen van de H. Mis en tot het ter communie gaan voor de gewijde zaak van ons dierbaar vaderland.

Zondag 3 januari zal een algemene biddag zijn voor België. Een algemene communie en een plechtig lof zullen die dag plaats hebben voor de zegen van onze wapens.

Ik zet de EE. HH. Pastors aan om alle zaterdagen een uitvaartmis te doen voor de zielenrust van onze gesneuvelde soldaten.

De geldmiddelen, ik weet het, zijn schaars voor iedereen. Maar toch, laat er mij op drukken: hebt gij weinig, geeft weinig, maar geeft wat gij geven kunt, om de ellende te verzachten van diegenen die 'zonder onderkomen' zijn, of gebrek lijden aan vuur en aan brood. Ik heb daartoe de HH. Pastors gelast in elke parochie een Comiteit tot stand te brengen. Zijt hun behulpzaam en weest zo liefdadig da aalmoezen, die gij van uw overschot kunt afnemen, naar mij te zenden om ze uit te delen volgens de noodwendigheden die mij bekend zijn '

Over het voorlezen van bovenstaande Kerstboodschap te Meldert

En zo verliep het voorlezen van die herderlijke brief te Meldert, want de geestelijkheid werd bedreigd met zware straffen, zo de pastoors de brief zouden voorlezen onder de zondagsmissen van begin januari 1915; wat volgt is het relaas dat pastoor Tubbax naderhand liet geworden aan het bisdom:

'Al de bisschoppelijke brieven, schrijft pastoor, werden in de 2 missen afgelezen; doch op zaterdag 2 januari 1915 's avonds kwam een Duits soldaat op de pastorie aan de pastoor vragen om een Duitse omzendbrief te ondertekenen; de pastoor weigerde en zei dat hij geen Duits vertond; diezelfde dag had de pastoor ook een Frans stuk ontvangen van het gemeentehuis, een verordening die uitging van de Duitse overheid en waarin het voorlezen van de brief zou bestraft worden met zware straffen en geldboeten zowel voor de geestelijke overheid als voor de gemeente. Zondag 3 januari werd de brief van Kerstmis 1914 afgelezen in de 2 missen, maandag daarop in de voormiddag verschenen op de pastorie 2 Duitse overheden en een soldaat om rekening te vragen van mijn gedrag op zaterdag en zondag; namelijk weigering van ondertekening en aflezing van de brief en na onderhoor (sic) werd ik vervoerd naar de Kommandant van Leuven; dat geschiedde rond 1 uur 's middags de 4^e januari. De Kommandant die niet veel Frans kon, werd bijgestaan door de Heer Civiel Commissaris van het arrondissement Leuven, die dan ook de ondervraging deed.

1° vraag: Welke taal spreekt gij?

Antwoord: Frans

En gij hebt geweigerd zaterdag dat stuk te ondertekenen u aangeboden door de soldaat, gij zijt de enigste van geheel het arrondissement.

Antwoord: Dat stuk was in het Duits opgesteld, ik versta geen Duits, en ik vraag u 'of gij een stuk zult ondertekenen dat gij niet verstaat; ik niet' en gij ook niet geloof ik. Daarop geen antwoord.

En dan hebt gij de brief afgelezen van Mijnheer de Bisschop (letterlijk) en waarom niet gehoorzamen aan de Duitse overheid?

Antwoord: Mijnheer de commissaris ik vraag u mag men een eed breken? hierop geen antwoord maar een lang stilzwijgen.

Ik heb mijn eed van gehoorzaamheid en getrouwheid aan mijn bisschop gedaan en die eed zal ik nooit breken noch voor niets, noch voor niemand en wat aangaat gehoorzamen aan de Duitse overheid, dat zal ik doen voor zoveel het mogelijk is, en als ik geen ander order ontvang van Zijne Eminentie dan ga ik voort met de lezing van de brief.

Wel hoe zegt de commissaris dat stuk dat gij geweigerd hebt te tekenen dat was juist een conventie, een overeenkomst tussen Mijnheer de Bisschop en de Duitse overheid van die brief niet af te lezen.

Antwoord: dan ben ik grotelijks verwonderd dat zulk belangrijk stuk opgesteld is in het Duits en niet in het Frans of Vlaams, dan toch zouden de H.H. Geestelijken het verstaan; en daarom zeg ik, ik heb geen tegenorder gehad van Mijn Bisschop en zolang als ik dat niet heb ga ik voort met de lezing en dan poogde hij mij wat Franse overzetting te geven van dat stuk, die niets betekende en daarmee was alles afgelopen zonder straf of geldboete 's avonds te 7 1/2 uur was ik wederom in mijn pastorie en de zondag heb ik de lezing voortgezet zonder de minste verontrusting.'

Grafmonument

Ter zaliger gedachtenis
 Van Benjamin Leo
 Tubbax
 Pastoor te Meldert
 Geboren te Zoerle-Parwys
 Den 3. Juli 1851
 Overleden te Meldert
 Den 14. Juli 1920
 R. I. P.

In de dekenij Tienen werd het voorlezen als volgt genoteerd (3, 10 en 17 zijn zondagen)

De herderlijke brief is voorgelezen geweest door de EE. HH. Pastoors van:

<i>Parochie</i>		<i>dagen in januari¹</i>	<i>gans/gedeelte</i>
Bost	op	3 januari 1915	gedeeltelijk
Bunsbeek		1-3-17	helemaal
Ezemaal		1-3-10	helemaal
Goetsenhoven		3	gedeeltelijk
Grimde		3-10-17	helemaal
Hakendover		3-10	gedeeltelijk
Hoeleden		1-3-10	helemaal
Hoegaarden		3-10	gedeeltelijk
Hoksem		3-6-10	helemaal
Houtem S. Margriet		1-3	gedeeltelijk
Kumtich		1-6	gedeeltelijk
Meldert		3-10-17	helemaal
Oorbeek		3-10-17	helemaal
Oplinter		6-10	helemaal
Outgaarden		1-3-17	helemaal
Overlaar		3-10	helemaal
Tienen St.-Germanus		3-10-17	helemaal
Tienen H. Hart		3	gedeeltelijk
Tienen O.-L.-Vrouw		3-10	helemaal
Vissenaken		3-6	helemaal

Het volgende noteerde Louise Vander Velpen in haar oorlogsdagboek:

*Georges (Grolaux) is terug naar Luik vertrokken. We zijn een brief van J. Th(eyskens) naar Neervelp gaan brengen. In Kumtich hebben we vernomen dat de Duitsers te Tienen verboden hebben van **de brief van de kardinaal²** te lezen. Mgr Mercier zou gevangen zijn genomen en samen met hem verschillende andere priesters, en naar alle waarschijnlijkheid zal ook de deken van Tienen binnenkort worden aangehouden.*

(maandag 04.01.1915)

*De Duitsers zijn **de herderlijke brief** van Mgr Mercier komen opeisen.*

(woensdag 06.01.1915)

*De **herderlijke brief** is verder voorgelezen.*

We horen opnieuw de kanonnen. Er wordt ook verteld dat er een zeppelin is overgevlogen.

(zondag 10.01.1915)

Het is zeer slecht weer.

Voortdurend horen we de kanonnen.

*De Duitsers zijn bij mijnheer pastoor geweest om de **pastorale brief** te halen.*

(maandag 12.01.1915)

¹ De eerste januari 1915 was een vrijdag; 3, 10 en 17 januari waren dus zondagen

² Brief van de kardinaal, herderlijke brief, pastorale brief zijn allemaal synoniemen voor de Kerstboodschap 1914

De oudste aanwezige gediplomeerde (promotie 1929) op de eeuwfeestviering van 26 april 2014 was Eugenie *Genieke* Steenwinckel van Outgaarden; geboren op 31 januari 1910 te Goetsenhoven en verblijvend in het Hoegaardse rusthuis.

Hier op de officiële foto met de inspecteur-voorzitter van de examenjury, directeur Peeters, de zusters lesgeefsters en de medegepromoveerden;

Ze waren met 12:

Thérèse Lochie, Delloy Marie, Demoulin Maria, Dethiège Angèle, Jammaer Marthe, Philips Marguerite (die in het klooster trad), **Eugenie Steenwinckel**, Moens Elise, Fischer Madeleine, Van Riel Josiane, Van Balen Justine, Van Eekhoudt Victorine

Thérèse Lochie (Hoeg. 10.03.1910-20.11.1948) was van Hoegaarden, dochter van Leopold Lochie en Angeline Vandegoor; zij trouwde met Alfons Wuyts, maar overleed al op 38-jarige leeftijd.

(wordt vervolgd)

En ook dat hoort bij de Eerste Wereldoorlog: Dada en het Dadaïsme, Hoegaarden en Pansaers Clément

Letterkundige Pansaers Clement (Neerwinden 1885-Brussel 31.10 1922)³ werd geboren te Neerwinden op 12 mei 1885. Hij woonde van 1887 tot 1900 te Tienen. Maar vooraleer hij als *Dadaïst* in de internationale kunstwereld terechtkwam was hij kloosterling geweest. Hij was ingetreden bij de Broeders van O.L.V. van Lourdes van Oostakker en als zodanig te Hoegaarden tijdelijk aangeland in de gewezen vrije school, door de broeders van Oostakker bediend van 1900 tot 1920. **Van november 1904 tot eind augustus 1906 verbleef hij te Hoegaarden in de Pastorijstraat nummer 1 als en samen met zijn medebroeders van O.L. Vrouw van Oostakker. De broeders hielden de vrije jongensschool in wat nu het parochiecentrum is.** Van 1900 tot 1920 hadden de broeders de school in handen en van dan tot 1972, fusie met Mariadal, stonden er leken aan het hoofd, aangesteld door een schoolbestuur onder leiding van de pastoor van Hoegaarden.

Het boerderij complex van de familie Geens werd daartoe afgesmeten en er kwam de school en het convent voor de broeders. Toen Pansaers te Hoegaarden aankwam, was de school al voltooid en werd er volop gebouwd aan het woonhuis met kapel voor de broeders, zodat Clément zijn dik anderhalf jaar te Hoegaarden heeft doorgebracht in de Pastorijstraat en de school in de Tiensestraat.

In 1906 werd hij 21 jaar, meerderjarig, en brach hij met de kerk. Hij liet zich uitschrijven te Hoegaarden op 29 augustus 1906 en verhuisde naar de Oude markt, nummer 31, te Leuven. Hij was dan uiteraard ook geen broeder meer.

Clément Pansaers

... Vivre ?
Ta vieillesse est un crime.
Étends-toi et paresse...
L'espace saigne la misère,
la rajeunit aux frôlements de ses ailes.

... Révolte ?
Ta démarche déhanchée est la révolte du
crime, déguisée.
... La vie est lente au chômeur ?
Les chevaux pâturent la prairie.
Il y aura abondance de champignons.

... Quoi ?
Tu es si près de l'idéal de ton ventre
et tu préfères graisser les engrenages.
Il n'y a que le chauffeur qui se crève à l'auto-
mobilisme.
Le voyageur fainéante
et jouit du contraste luxurieux :
la lenteur qui dompte la vitesse !

... Paresse !
L'eau est fluide
— La lumière liquide.
Le contraire de la vieille vérité est vrai.

³ Neirinckx Hugo, *Littéraire Gids voor Brabant en Brussel*, Uitgeverij Hadewijch, Schoten, 1986, p. 96 en 125

Na eerst Egyptologie te hebben gestudeerd aan de universiteit, begon Pansaers in 1916 met het schrijven van gedichten. Samen met enkele leden van de Brusselse avant-garde richtte hij het tijdschrift *Résurrection* op. Hierin verscheen werk van onder andere Carl Einstein, Pierre Jean Jouve, Franz Werfel.

Zijn eerste echte Dadaïstische werk *Pan-Pan au Cul du Nu Nègre* werd in 1920 gepubliceerd. Dit pamflet werd, samen met *Bar Nicanor* (1921), bewonderd door schrijvers als James Joyce, Ezra Pound, Theo van Doesburg, Francis Picabia en André Breton.

Pansaers vertrok in 1921 naar Parijs waar hij deelnam aan Dadaïstische manifestaties tot aan zijn voortijdig overlijden aan Ziekte van Hodgkin (kanker) een jaar later.

Dada of het **dadaïsme** was een internationale beweging in de beeldende kunsten en de literatuur die begon tijdens de Eerste Wereldoorlog te Zurich in het neutrale Zwitserland in 1916. De beweging bestond slechts kort en was op zijn hoogtepunt tussen ongeveer 1916 en 1920.

Het centrum was te Zurich het 'Cabaret Voltaire', aanvankelijk een literair café. Begin 1916 werd het een trefpunt van kunstenaars, bijna allemaal emigranten.

Over het ontstaan van de naam van de beweging en van het vanaf 1917 uitgegeven tijdschriftje 'Dada', bestaan verschillende lezingen. Ontgoocheld door de als leugenachtig ervaren burgerlijke cultuur –voor velen betekende de eerste wereldoorlog de totale ontmaskering van maatschappelijke idealen als collectiviteit en beschaving- vielen de dadaïsten terug op een extreem individualistische kunst, waarbinnen ze zich wars van de heersende waarden en normen opstelden.

Ze droegen klankgedichten voor, gaven ruisconcerten en schreven teksten met letters in de volgorde waarin ze toevallig uit een zak vielen.

Dada is geen stijl, het is een geesteshouding. Ze wilden geen nieuwe waarden poneren, ze wilden nergens formeel achter staan. Ze werkten uitsluitend vanuit een fundamenteel engagement voor kunst.

De kunstenaars van dada hielden zich bezig met mengvormen van beeldende kunst, poëzie, theater en grafisch ontwerp. De beweging toont qua geesteshouding verwantschap met het nihilisme door het opzettelijk irrationele en het ondergraven van de algemeen geaccepteerde standaarden.

Hoewel de beweging slechts kort heeft bestaan, is haar invloed zeer groot geweest. Dada is een kunst net onder de realiteit. Kunstenaars hielden zich bezig met het gebruik van voorwerpen die eigenlijk al bestonden. Zij maakten er net iets anders van dan het eigenlijk moest voorstellen.

De kunstenaars waren ontgoocheld over het debacle van de oorlog, die al gauw vastliep in een hopeloze loopgravenoorlog . Er ontstond een tendens onder zowel literaire als plastische kunstenaars het artistieke gebeuren brutaal en schokkend te bespotten. Dit was voor hen een middel om de schijnheilige waarden van de toenmalige 'beschaafde' wereld aan te vallen.
--

UNE BOMBE DÉCONFITURE aux Iles sous le Vent

FILMÉE EN 3 PARTIES PAR UN CANAC SURVIVANT

et des potes usés ?

ACCUSATION

Baccara. Vos jeux, chers amis. Les jeux sont faits !
Des agonies comme des concubines de concierges.
Des over-cleptomane se gonflant de rage mimant de s'avaler
les uns les autres, devant un fromage dérobé.
Qu'ils n'ont pas eu le courage de voler.
Ils s'esclaffent — « Caisse commune » —
— « Nous sommes les bandits » —

Et le fl. de professeur-platonicien
— gonflé au pourpre-violet de l'excommunication —
Ordonne : —
Vieille tris-morale que de rendre l'argent :
A moi la galette ; je n'ai pas déjourné à midi
et j'ai donc la lichéité, débistiers. —

CONDAMNATION

Banco et coup sec, 8 : 5 — Merde ! —
Garçon ! surveilles la surveillance.
au poteau Émotion — se pendent toutes les formules
restaurantières du relativisme.
Tricheurs ! — Les jeux sont faits ! —
Élever la Hichéité en dogme est le propre
du docteur végétarien
jeûneur ruminant sa conviction
lorsque sa tranquillité est assurée
avec arrière-pensée de réclame
du parfum extrait de l'urine de Chat-Henudelaire.
Sous la Dictature de la cleptomane s'engagent volontiers
la conscience et la responsabilité de quelques
bonnes châtées à aptitudes émissaires.
Le pousseur sous les joints de Paris ignore que l'eau de
Seine lave et que depuis 20 ans Bruxelles exporte
du Savon DADA.

Je tiens à la disposition
de la Raison morale double d'active
puissance révolutionnaire
sur ma table de toilette
la somme de 500 francs.
(Il faut que je me fasse des muscles. Vive la boxe
et le chauffeur d'auto-taxi !)
Un minuscule cochon péligré
— que chevauche une poupée fantaisiste —
dirige chez moi,
le Pouvoir exécutif au service du mon feu d'artifice
affirmateur.
Gare ! le feu de bengale, qui tombera la Non-Résistance
devant la possession d'autrui

RAG-TIME FUNÈBRE

— J'abandonne la banque aux amateurs. Je gagne de
quoi régler mes dettes. —
Salut ! Vos jeux, chers amis ! L'ouvrir a de quoi se
réhabiliter ! —
Pétarade synchrone de klaxons, de trombones de bastingué.
Hamboula
Championnat du monde des Abusiers à titre posthume.
La camelote japonaise se camoufle dans une lettre chinoise
Un mouvement-globe-trotter a perdu son sexe dans un
portefeuille de garçon de café à la crème-estroquécie.
A.I. Morale de la Vie Intérieure
armée de vieux marc-mysticisme.
Les entêtes-conscience se font portraiturer en tête de pipi.
La grande-rose exhibe un duplicateur à la mitraille pour
classeurs de clichés aux catalogues des ritournelles usagées.
Des baveurs de l'élisir du mensonge
se noient dans un verre d'Ernst-vérité.

Et Lutzainje à californisation sur les événements ramène à
zéro le temps et l'espace.
Picabia a découvert l'insolateur de la
pesanteur-attraction
dès lors dans le vertige du sur-place
tourne la folie en bon sens
et le bon sens en bouillabaisse.
Paix posthume Propositions humbles
je ne divulguerai pas votre identité
aux yeux de la Seine
Et la postérité s'annonce prolifique !
Eh ! B-bas — Rembourses les jetons !
Vous me faites aller mon dernier mètre, cochons !
Au revoir, mes chers amis !

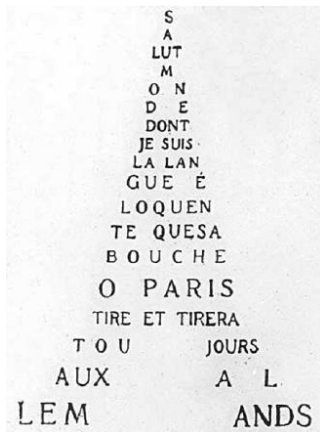
CLÉMENT PANSALERS.

ce 15/5-22

Avis !!! Attention !!! Brevets de licence ne dispensent pas d'être des idées, mais sur l'étymologie des mots. N'oubliez pas vos dictionnaires !
la remise à neuf de l'asphalte
A propos de l'emprunt
seigneurie

des mots soulignés à qui ?

Tekst van Pansaers Clément

Salut monde dont je suis la langue éloquente que sa bouche O Paris tire et tirera toujours aux Allemands.

Uit Calligrammes, 1918, van Guillaume Apollinaire (1880-1918)

Boem

Paukeslag

Daar ligt alles plat

O_____o

Weer razen violen celli bassen koperen triangel

Trommels Pauken

Razen rennen razen rennen razen rennen

Stop!

Drama in volle slag hoeren slangen werpen zich op eerlijke

Mannen het gezin wankelt de fabriek wankelt

De eer wankelt ligt er

Alle begrippen vallen

Halt!

Uit '*Bezette Stad*, 1921, van Paul Van Ostayen (1896-1928)

Over Brouwen en brouwers in het werk van Dr. Jan Grauls (Hasselt 1887-Astene 1960)

(M. Dodion en W. Pedjko)

Dr. Jan Grauls studeerde Germaanse talen en had vooral interesse voor de etymologie en de historiek van woorden, namen en gezegden. Zijn actieve loopbaan vulde hij in als directeur-generaal van het middelbaar onderwijs, Gouverneur van de provincie Antwerpen (1940-1942) en als burgemeester van Brussel (1942-1944).

Bij het Davidsfonds verscheen in 1957 van hem een bundel opstellen over oorsprong en betekenis van woorden en gezegden: 'Hoe het werd en hoe het moet zijn'.⁴

⁴ Grauls J., Hoe het werd en hoe het moet zijn, Opstellen over oorsprong en betekenis van woorden en gezegden, Keurreeks van het Davidsfonds, nr. 65, 1957-1, Uitgeverij Davidsfonds Leuven, 342 p.

Omdat Brasseur, Lebrasseur, Paenhuys, ...en andere afgeleide familienamen ook bij ons voorkomen en omdat ons Hoegaards bier zo vermaard was, wat sprokkels in dit en volgend nummer uit de rijke woordenschat van Jan Grauls.

De oude Romeinen kenden bier en noemden het *cervisia* naar een term ontleend aan het Keltisch en waarvan het Franse *cervoise* is afgeleid.

De auteur Tacitus schreef dat onze voorouders ten tijde van Caesar, een tijdgenoot, een brouwsel bereidden uit gerst en koren. Hij voegt erbij *‘dag en nacht door te drinken is voor niemand een schande bij de Germanen’*.

Gedurende de volksverhuizingen (4de tot 6de eeuw) leerden de Germanen van de Slaven hoe ze bier met hop moesten bereiden en van dan af wordt het Germaanse woord *bier* in de meeste Romaanse en Slavische talen overgenomen.

In de middeleeuwen was bier een onmisbare drank omdat drinkbaar water veel minder voorhanden was dan nu. Bier diende daarbij ook tot voedsel, waardoor zijn populariteit nog verhoogde. Van in de vroegste tijden tot in het begin van de 19de eeuw was het bierbrouwen een huiselijke bezigheid. Wel waren er kloosters die reeds vroeg vermaardheid kregen door hun lekker bier, maar de brouwersstand en dus brouwerijen zijn eerst tot volle bloei geraakt toen de steden volledig waren ontwikkeld.

Het bierbrouwen was evenals het bakken een van de voornaamste bezigheden van de huisvrouw. Grauls haalt een passage aan uit de roman *‘Kristin Lavransdokter’* (van Sigrid Undset) waarin hij beschrijft hoe Kristin tewerk gaat bij het bierbrouwen in de ouderlijke woning (14de eeuw). Zij verricht alle werkzaamheden die nu tot de gewone bezigheden van de brouwen behoren.

Uit die periode van huisbrouwen dateert het gezegde: *‘dat biertje hebt gij zelf gebrouwd, en moet het ook uitdrinken’*, om aan te duiden dat iedereen de gevolgen van zijn daden moet dragen. Zo zegt men in het Waals: *‘come on l’brèsse, on l’beût’*, wat overeenkomt met het Franse gezegde: *‘comme on fait son lit, on se couche’*, en met het Nederlandse: *‘boontje komt om zijn loontje.’* In het Engels luidt de zegswijze: *‘as you brew so shall you drink.’*

De brouwers hebben in het maatschappelijk leven altijd een voorname rol gespeeld. Het zal dan ook niet verwonderen dat heel wat familienamen hun ontstaan aan het brouwersbedrijf te danken hebben. Daarover meer in volgend nummer.

Maar nu nog dit:

De bekende Brabantse bieren werden in de 19de eeuw traditioneel geschonken **met de kruik** die vers gevuld werd aan het vat in de kelder. Zo was het althans met de Lambik en het Leuvensch.. Maar ook het Hoegaardsch werd op dezelfde manier geschonken in **porseleinen pinten**.

(wordt vervolgd)

Onze slachtoffers van de eerste wereldoorlog

(M. Dodion en W. Pedjko)

Met de slachtoffers van de eerste wereldoorlog te Hoegaarden bedoelen wij zowel de actieven in militaire dienst als de burgers, die het leven lieten als gevolg van de oorlog 1914-1918.

Daarbij hebben wij de slachtoffers op het oog van wat Hoegaarden was in 1914, namelijk een gemeente met drie parochies: Hoegaarden St.-Gorgonius (centrum), Groot-Overlaar St.-Lambertus en Hoksem St.-Jan; én de slachtoffers van Meldert en Outgaarden, sinds de fusies van 1976 (1 januari 1977) bij Hoegaarden gevoegd.⁵

De eerste reden om een volledige lijst te maken van alle Hoegaardse slachtoffers is uiteraard de wens om in deze herdenkingsjaren de eigen mensen te eren die - hoe dan ook - hun leven hebben veíl gehad voor ons, het nageslacht.

Maar er is meer. De vzw Kunst realiseert in samenwerking met haar projectpartner Stichting Combat en kunstenaar Koen Vanmechelen, in opdracht van de provincie West-Vlaanderen voor het herinneringsproject *Gone West*, het beeldend kunstenproject '**ComingWorld RememberMe**'. Uiteindelijk moet dit participatief meerjarig werk uitmonden in de land art installatie CWRM van *Gone West* in het provinciaal domein 'De Palingbeek' te Ieper in de lente van 2018.

De vier hoofddoelstellingen zijn herdenken, helpen, reflecteren en verbinden. Duizenden mensen zullen de volgende vier jaren helpen aan het maken van 600.000 beeldjes in klei, waarbij elk beeldje staat voor een Belgisch slachtoffer. Alle beeldjes worden voorzien van een dog tag (= het universele identificatiesysteem voor frontsoldaten die de naamplaatjes tijdens de strijd rond hun nek dragen). In het voorjaar 2018 krijgen de beeldjes een plaats op één van de meest bevochten plekken van de oorlog, tussen twee grote werken van Koen Vanmechelen. Zo zullen ook de beeldjes dog tag van de slachtoffer uit Hoegaarden, Meldert en Outgaarden een plaats krijgen in deze installatie.

Door het engagement van al de betrokken mensen worden verleden, heden en toekomst met elkaar verbonden en wordt de land art installatie uiteindelijk een grens- en generatie overschrijdend symbool van vrede.

Wij zouden voor minder onze bijdrage leveren.

Hiernaast voorbeeld van een beeldje en van een bijhorende dog tag, waarop de naam van één van de 600.000 slachtoffers van de oorlog.

beeldje en dog tag

⁵ Bij deze fusie werd Groot Overlaar overgeheveld naar Tienen

Davidfonds Hoegaarden en **het college van Meldert** willen meewerken aan het project **CWRM** en graag gaan wij, als Heemkring, op hun uitnodiging in om van de delen 1 en 2 van hun vijfvoudig programma te realiseren. De vijf delen zijn namelijk de volgende:

Deel 1: Een lijst samenstellen van alle overledenen, militairen en burgers, van "Groot Hoegaarden".

Deze lijst moet op tijd in Ieper toekomen.

Deel 2: Per overleden persoon een beschrijving maken met alle nuttige gegevens (familie, woonachtig te... hoe overleden enz.)

Deel 3: De kunstinstallatie. Voor elke persoon wordt tijdens een workshop een beeldje gebakken en voorzien van een identiteitsplaatje (een dog tag)

Deel 4: De beeldjes worden naar Ieper gebracht.

Deel 5: In 2018 worden de 600.000 beeldjes uit heel België als één groot kunstwerk geplaatst in een van de meest bevochten plekken uit de 1ste WO.

De 7 slachtoffers van Outgaarden: 5 militairen en 2 burgers

Burgerslachtoffers:

E.H. Goris, pastoor op 18 aug. 1914

Edouard Poffé, idem

Zijn gesneuveld:

Boyen August, viel aan de IJzer op 16 november 1916

Deldime Arthur Théophile, gekwetst bij de uittocht van het Belgische leger, na de val van Antwerpen en overleden in Holland op 22 oktober 1914

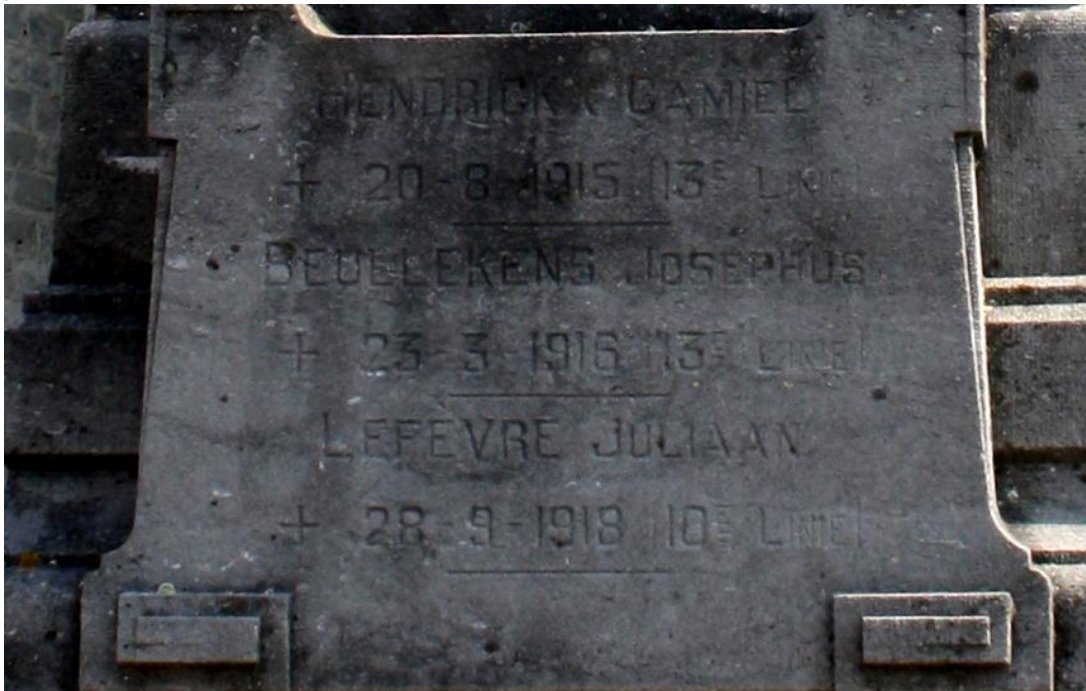
Lambrechts Edmond, viel aan de IJzer op 23 oktober 1914

Mattheyssens Théophile, viel aan de IJzer op 15 maart 1915

Stockmans Alexander, viel aan de IJzer op 12 maart 1915

Oorlogsmonument te Outgaarden aan de kerk (gedeeltelijk)

De 3 slachtoffers van Meldert waren alle drie soldaten in actieve dienst, burgers zijn gespaard gebleven:

Detail met de namen op het oorlogsmonument

Gedenkplaat in de kerk

Hendrickx Camiel (Meldert 31.10.1891-Ramscapelle 20.08.1915), 13de linie

Beullekens (Petrus) Josephus (Meldert 01.11.1891-Rennes 23.03.1916), 13de Linie,

Lefèvre Juliaan (Meldert 04.12.1889-Diksmuide 29.09.1918), 10de Linie

Voor Beullekens en Lefèvre is er een klein verschil wat de sterfdag betreft en als we de doodsprentjes erbij voegen verschilt de plaats van overlijden voor Beullekens, naargelang de bron

Hoegaarden had 15 militairen te betreuren en 2 burgers, 17 slachtoffers

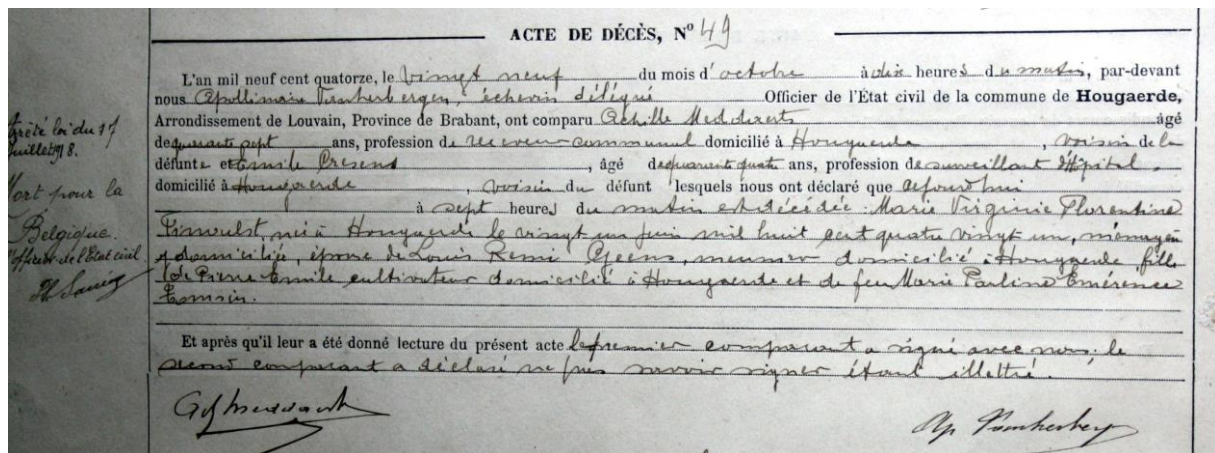
De 15 militairen zijn de 14 soldaten vermeld op de gedenkplaat in de kerk (gesneuvelden van de parochie St.-Gorgonius), en de militair op het oorlogsmonument te Hoksem (onder de parochie St.-Jan); te Groot Overlaar, onder de parochie St.-Lambertus, verloor geen enkele Belgische soldaat of burger het leven;⁶

Zo komen we tot een getal van 15 gesneuvelde militairen:

1. **Belen Emile** (Hoeg. 20.05.1886),
2. **De Welde Alexander** (Hoeg. 29.08.1891),
3. **D'Helft Georges** (Snaaskerke 13.08.1894),
4. **Doyen Emile** (Hoeg. 20.09.1887),
5. **Drossart Theophile** (Hoeg. 20.03.1897)
6. **Giroulle Arthur** (Hoeg. 13.05.1881),
7. **Peten Alphonse Vital** (Kumtich 24.03.1891),
8. **Serin Theophile** (Meldert 02.11.1887),
9. **Stes Ferdinand** (Hoeg. 29.01.1898)
10. **Stockmans Arthur** (Hoeg. 28.05.1890),
11. **Stockmans Guillaume** Constant (Hoeg. 12.09.1890),
12. **Swellen Henri Jacques** (Hoeg. 10.07.1889),
13. **Van Stappen Jean Armand** (Tienen 27.12.1887),
14. **Wallens Emile** (Hoeg. 01.12.1890),
15. **Devos Louis Guillaume** (Hoeg. 30.09.1887)

En twee burgers:

Mevr. Geens-Finoulst Flore (Hoeg. 21.06.1881), gekwetst op 18 augustus 1914, samen met haar dochtertje en overleden op 29 oktober 1914

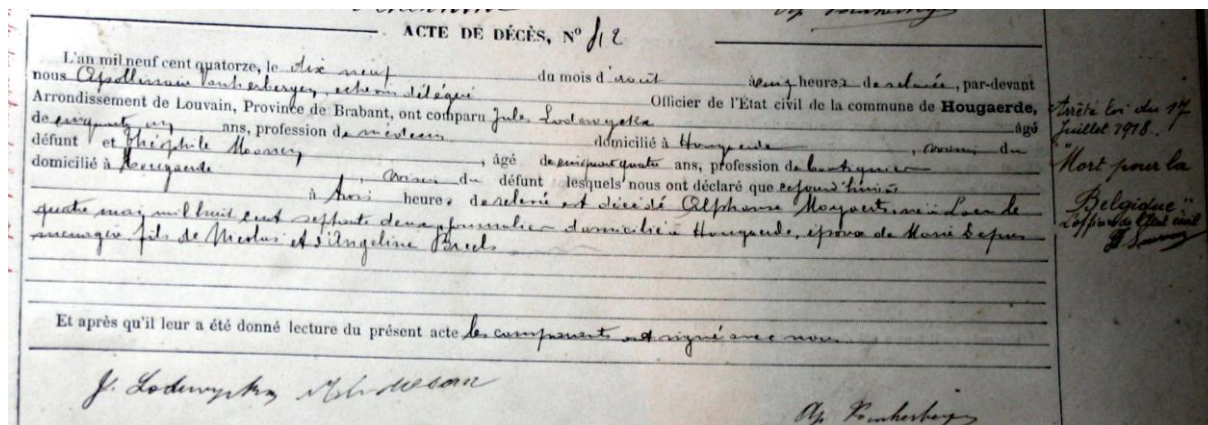
(Hoegaarden, Burgerlijke stand, Overlijdens, 1914, nr 49)

Overlijdensakte M. Virginie Florentine Finoulst (Hoeg. 21.06.1881), echtg. Geens Louis R. Dochter van Pierre en M. Pauline Tomsin (+)

In de marge staat bijgeschreven: 'Mort pour la Belgique' (gestorven voor België)

Moyaerts Alfons (Laar 04.05.1872-Hoeg. 19.08.1914), dodelijk gekwetst de 18^{de}

⁶ Het herdenkingsmonument in de St.-Gorgoniuskerk werd zonder overleg met de gemeente, zeer snel geplaatst voor de slachtoffers van de 'parochie'; Louis Devos van Hoksem St.-Jansparochie stond er dus niet op en kraag na 1930 zijn plaats op een oorlogsmonument voor Hoksem

(Hoegaarden, Burgerlijke stand, Overlijdens, 1914, nr 42)

Overleed om 3 uur in de namiddag (en niet de 18de zoals op het monument in de kerk
Ook hier in de marge 'Mort pour la Patrie'.

Voor Groot Hoegaarden tellen we in totaal 27 slachtoffers

Inhoud Familieschoon 55ste jaargang (2014), nr 2

Editoriaal en verslag van de vergadering van 26 april 2014

Art. 179 De keuze van de Eredekens in de Confrérie vanaf de stichting in december 1741

(M. Dodion en W. Pedjko)

Art. 180 Constance Van Nerum (Hoegaarden 07.01.1859-Erquelines 327.10.1932) – Louis Baude (Courcelles-Motte 04.08.1848-Mortsel 11.06.1916)⁷ (M. Dodion en W. Pedjko)

Art. 181 Herinneringen aan familieleden in de 'Groote Oorlog' (M. Dodion en W. Pedjko)

Bestuursleden Hoegaardse Heemkring

Yvette Kleynen (voorzitter), Rik Cipers (ondervoorzitter)

Etienne Grooten (secretaris), Elise De Dobbeleer, Diane Nitelet, Bart Hendrix, Arthur Van Nerum, Caroline Geens, Wasily Pedjko, Bouthé Irène, Saelmaekers Erik, Maurice Dodion,

De Heemkundige Kring Hoegaarden geeft 2 tijdschriften uit.

- Alpaidis (verschijnt 4 x per jaar) en kost 12.5
- Familieschoon, tijdschrift van de Confrérie van de V Geslachten (verschijnt 4 x per jaar) en kost 12.5 €

Men kan zich ook abonneren voor de 2 tijdschriften samen voor 20 €

Ons rekeningnummer : 310-0370021-52

Onze website: www.heemkring-hoegaarden.be

Inlichtingen: Etienne Grooten, Residentie Beatrijs 169 te 3300 Tienen 016/81 72 35

e-mail: dodionm@hotmail.com

⁷ Dit artikel is de genealogische aanvulling en een deeltje familiegeschiedenis bij het art. 174 in vorig Familieschoon met het relaas van Fernand Baude over de vlucht naar Engeland in 1914.